

rásokból "leggyakrabban használt", majd "előnyben részesített", végül "a hallgatóknak valószínűleg ajánlott" források váltak.

E típushibákért a szerző egyértelműen az oktatást, s nem a dolgozatok készítőit teszi felelőssé. Megvalósítandó feladatként a konzulensek még időben történő figyelmeztetését és a kutatómódszertan demisztifikálását javasolja.

(Novák István)

Információgazdálkodás (Information Management)

Lásd 223

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Általános kérdések

95/197

COLMER, Margaret: Information technology and politics = Aust.Lib.J. 43.vol. 1994. 2.no. 118-131.p. Bibliogr.

Információtechnológia és politika

Állami irányítás; Információs társadalom; Információtechnológia; Tájékoztatási politika

Az információs technológia képes a politikai hatalom koncentrálására nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt. A várakozások ellenére a fejlett technológiának számos negatív társadalmi következménye mutatkozik: erősödik az állam ellenőrzése a társadalom fölött, a hatalom birtokosai még nagyobb fölénybe kerülnek az egyszerű

állampolgárokkal szemben. Nemzetközileg a fejlődő országok hátránya nő, csökken nemzeti szuverenitásuk.

A "teledemokrácia", azaz a számítógépes hálózatok igénybevétele a közvetlen politikai részvétel elősegítésére, illúzióknak bizonyult, sőt a politikusok hatalmát növeli. Megmaradnak az egyenlőtlenségek a hozzáférést illetően: a technikai feltételek költséges mivolta számos polgárt kizár az információ hasznosításából. A hálózatok lehetőségeivel azok a csoportok tudnak élni, amelyek anyagilag erősek; így aztán megengedhetetlen előnyre tesznek szert másokkal szemben. Az Internet, amely felsőoktatási és kutatási hálózatnak indult, mindinkább a nagy vállalatok marketing-eszközévé válik. Az elektronikus hálózatokon lebonyolított közvéleménykutatásokban ott rejlik a manipuláció veszélye, hiszen az információs technológia politikailag nem semleges. A tömegkommunikációs eszközök terén végbemennő koncentráció azt eredményezi, hogy a legkisebb hatalommal rendelkezők kiszorulnak a politikai nézetcsereből. Az információs technológia lehetővé tette, hogy az állam szorosan nyomon kísérje a polgárok mindennapi életét és a társadalmat szoros ellenőrzése alá vonja a különféle adatbázisok összekapcsolásával. Az információ, még az állam által létrehozott információ is áruvá válik. A részletes és szakszerű információ inkább hátrányára, semmint előnyére vált a politikai döntéshozatalnak. A televíziós adás nevelési szempontja háttérbe szorult a specializált csatornák következtében. Számos egyén és szervezet kiszorult a politikai vitákból, mert nem tud élni a számítógépes modellekkel a döntéshozatal folyamatában. Azok az országok, amelyek ellenőrzik az információs technológiát, valójában ellenőrzik a globális döntéshozatalt: a világban érvényesülő kölcsönös függés korlátozza a nemzeti szuverenitást, az országok kiszolgáltatott helyzetbe kerülnek az információs technológia terén vezető szerepet betöltő állammal szemben. A fejlődő országok esetében ez új gyarmatosítást eredményez. A multinacionális vállalatok kezében a kizsákmányolás eszközévé válik az információs technológia, ami a társadalmi berendezkedést tekintve az egyetlen elfogadható megoldásnak a nyugati demokráciát állítja be. Az információk szabad áramlása elsősorban a multinacionális vállalatok számára biztosítja a szabad piacot. Kulturális területen az a veszély fenyeget, hogy a nagy és legerősebb nemzetek

kultúrája elnyomja a hagyományos, nemzeti kultúrákat.

E veszélyes folyamatokkal szemben mielőbb hatásos ellenlépéseket kell tenni. Először is szigorúan el kell határolni egymástól a civil és a katonai információs technológiát. Össze kell fogni az azoknak az országoknak, amelyek jelenleg kiszorított helyzetben vannak ezen a téren, s ha szükséges, egy új globális hálózatot kell felépíteniük, s nem kell félniük ellenvéleményüket kifejezni a domináns ideológiával szemben. Erős nemzeti törvényekre van szükség, a technikai kérdésekről folyó viták nyelvét közérthetővé kell tenni, s az egyéneket fel kell készíteni arra, hogy élni tudjanak a technológia lehetőségeivel. Az információhoz való hozzáférhetőséget növelni kell az ingyenességgel és a közművelődési könyvtárak fejlesztésével. Az állam ellenőrző szerepét pedig csökkenteni kell a személyiségi jogok terén.

(Papp István)

95/198

WOJCIECHOWSKI, Jacek: Ściany bez bibliotek = Bibliotekarz. 1995. 3.no. 9-11.p.

Falak könyvtárak nélkül. – Reflexió J.C.R. Licklider "Könyvtár falak nélkül" szlogenjére

Elektronikus könyvtár; Terminológia

J.C.R. Licklider nyomán mind divatosabb szlogenné válik a "könyvtárak falak nélkül". Ez megint egy olyan tetszetős tévtan, amely – feltehetően – presztízs okoknak köszönheti a létét. Vannak ui. sokan, akiknek a könyvtár, a könyvtárosság nem egészen elegáns fogalom. Az információ, az informálás viszont annál inkább az. Nosza hát: falassuk fel a könyvtárügy egészét az információüggyel. Ez annál is inkább "könnyed dolognak" látszik, mert az információs technológia valóban kápráztató fejlődésen ment keresztül.

Csakhogy: bárhogy is mesterkednek (egyebek mellett a könyvtárosképzést is rombolóan) az információtudományi szakemberek és a társadalmi kommunikáció apostolai, a könyvtár (a falak övezte könyvtár) létét és működését mindenképpen indokolja, hogy keretében kétféle kommunikáció folyik, úm. az ismeretközlő és a

művészeti. A kettőnek a hordozók és a közlési módok közösségén kívül semmi köze egymáshoz, illetve csak annyi, hogy e közösség révén többé-kevésbé közös intézménybe szervezhetőek e merőben más funkciójú kommunikációk. Egyelőre még igen korlátozottan megvalósítható álomnak látszik, hogy az intézményi falak nélküli (íróasztalig és munkapadig érkező) elektronikus szakmai tájékoztatás teljes mértékben felváltsa az intézményi falak között folyót. Ezért inkább az ismeretközlő kommunikációnak van szüksége a könyvtári falakra, mint a művészetnek számítógépekre és telekommunikációra.

Továbbra is művelt, széles látókörű könyvtárosokra van szükség, továbbra is falakkal körülvett, gyűjteményeket birtokló és használtató könyvtárakra. Mindemellert világosan meg kell mondani: a könyvtárosság olyan mesterség, amelyet a tudományos ismeretek vérteneznek fel, ám benne a gyakorlati jellegű munka dominál.

(Futala Tibor)

Nemzetközi könyvtárügy

95/199

ILJON, Ariane: Stimulating networked knowledge: EU action in support of libraries = Man.Inf. 2.vol. 1995. 1/2.no. 44-45.p.

Hálózati tájékoztatás: az Európai Unió új könyvtári programja

Együttműködés -nemzetközi; Középtávú terv; Számítógép-hálózat

Az Európai Bizottság kutatási és technológiai keretprogramjai aktívan támogatják a könyvtárakkal kapcsolatos tevékenységeket. A Telematika Alkalmazási Program (1994-1998) része a Telematika a Könyvtárakban alprogram. Az új könyvtári program, amelyet a XIII/E Főigazgatóság irányít, az 1991 közepén, egy előkészítő fázis után indított Harmadik Keretprogram tapasztalataira fog épülni. E program céljai korlátozottak voltak. Egy változási folyamat megindítója kívánt lenni, európai szemlélet kialakítását és annak felismerését igyekezett megteremteni, hogy európai együttműködésre van szükség.

Mindezt rövidtávú célok kitűzésével tette meg. A három pályázati felhívásra 1600 résztvevő 333 pályázatot nyújtott be, amelyből 200 résztvevő 50 pályázatát fogadták el. Az új programoknak ezt az első szakaszt kell folytatniuk.

Az új könyvtári program célja, hogy növelje az európai könyvtári erőforrások ismertségét és összekapcsolja őket az információs infrastruktúrával. A két fő irány a felhasználói hozzáférés korszerű rendszereinek fejlesztése és a könyvtárak egymással, valamint a kialakulóban lévő információs szupersztrádával való összekötése. A megvalósíthatósági vizsgálatok mellett elő kívánják mozdítani a szabványosítást és terjeszteni akarják az eredményeket.

A program elsősorban a könyvtáraknak és könyvtárosoknak szól, tovább erősítve a felsőoktatási és szakkönyvtárak részvételét és a közkönyvtárak fokozottabb bevonását. A megcélzott felhasználók körét potenciálisan minden unióbeli polgár jelenti.

Az 1994-1998 évi munkaprogram három része:

- a hálózat-orientált belső könyvtári rendszerek,
- telematikai alkalmazások az összekapcsolt könyvtári szolgáltatások számára,
- könyvtári szolgáltatások a hálózati információforrások elérésére.

Mindez három, egymáshoz kapcsolódó szintet képvisel: az egyes könyvtárakat, a könyvtárak kollektív forrásait és a hálózati információk kialakulóban lévő világát.

Az első rész a Harmadik Keretprogram Könyvtári Programja folytatását, a második a jelen hálózati realitását képviseli, míg a harmadik már a jövőbeli távoli könyvtári felhasználást célozza.

A hangsúly a második részen van. Erre fordítják majd a Könyvtári Programra előirányzott 30 millió ECU 60%-át. Ez a részprogram a jobb együttműködésen, forrásmegosztáson alapuló integrációra koncentrál és könyvtárak, szállítók és kiadók összekapcsolását célozza. Különös figyelemmel kívánják részesíteni a nyitott szabványok kifejlesztését és alkalmazását.

Két pályázatot terveznek, 1995. március 15-re és 1996. szeptemberére. A pályázatoknak valós igényekre kell alapulniuk. Feljövőben lévő technológiákat kell alkalmazniuk és új modelleket kell majd szolgáltatniuk. A hangsúly az emberi erőforrásokon, a szervezeti kérdéseken és a készségek átadásán lesz.

Speciális támogatási akciók várhatók a konferenciák anyagainak hasznosítására, és igen nagy figyelmet fordítanak majd a szerzői jogi kérdésekre.

(Koltay Tibor)

Nemzeti könyvtárügy

95/200

SHRAIBERG, Yakov L.: The information infrastructure of Russia: the past, present and prospects sci-tech information development = *Microcomp.Inf.Manage.* 11.vol. 1994. 4.no. 261-280.p.

Oroszország tájékoztatói infrastruktúrája: a tudományos-műszaki tájékoztatás múltja, jelene és kilátásai

Gépi könyvtári hálózat; Nemzeti tájékoztatói rendszer; Tájékoztatás -műszaki; Tájékoztatás -természettudományi

A cikk átfogó képet rajzol a Szovjetunió tudományos és műszaki információs rendszeréről, valamint arról, hogy a politikai változások miként befolyásolták a rendszer egyes elemeit és milyen további fejlesztés, változás várható a mai Oroszországban.

A Szovjetunióban a hetvenes évek elejére kiépült átfogó tudományos és műszaki információs intézményrendszer négy szintből állt. A hierarchikusan egymásra épülő szintek adminisztratív, módszertani és műszaki funkcióval rendelkeztek. A Tudományos és Műszaki Állami Bizottság felügyeletével az alábbi szinteken működött a rendszer: 12 össz-szövetségi információs központ, 90 miniszteriális szintű ágazati központ, területi és ágazatközi központok, valamint több, mint tízezer információs intézmény, műszaki és tudományos szakkönyvtár.

A központok egymás alá rendeltlen működtek, de a centralizáció egyik előnye volt, hogy az állami előírások és rendeletek alapján kötelező érvényűen megkapták és szolgáltatták a műszaki és tudományos információkat, dokumentumokat. A párt és más adminisztratív szervezetek által gyakorolt ellenőrzés következtében azonban nem alakulhatott ki a piacorientáltság, az infor-

mációhoz való hozzáférés monopolizált helyzetből következően nem működhetek független szakértők. A rendszer összességében nem működött hatékonyan, mivel az információs technológiai háttér, a gépesítés szintje elmaradt a modern kor követelményeitől. A kommunikációs infrastruktúra működésképtelensége miatt nem jöhetett létre folyamatos adatcserét biztosító összeköttetés az egyes szintek és adatbázisok között. A külföldi adatbankokhoz való hozzáférés is központi monopólium volt.

A mai fejlődést még mindig akadályozzák az örökölt elemek, pl. a külföldi információkhoz való hozzáférés korlátozása. A publikációknak csak kis százaléka jutott el az országba, az is csak egyetlen és nem kölcsönözhető példányban. A hazai tudományos és műszaki eredmények nem kerültek publikálásra, ill. a külföld számára nem voltak hozzáférhetőek.

A kilencvenes évek politikai és gazdasági változásai után a műszaki és tudományos információs rendszer gyakorlatilag összeomlott. Drasztikusan lecsökkent az állami támogatás, az intézmények jelentős része vagy megszűnt, vagy felére csökkent. A kötelezpéldányként kapott dokumentumok sem érkeznek az intézményekbe, így ezek állománya egyre kevésbé használható. Hasonlóképpen drasztikusan csökkent a műszaki és tudományos szakkönyvkiadás is, a kilencvenes évek közepére a megjelent publikációk inkább sorolhatóak lesznek a "szürke" irodalomhoz, mivel csak 200-300 példányban kerülnek kiadásra.

A rendszert az új, demokratikus viszonyoknak megfelelően újjá kell építeni, ennek érdekében már számos akadályozó tényezőt leépítettek és a nyugati országokkal több közös projekt, kutatás indult be.

A legfontosabb feladat a törvénykezési, szabályozási háttér megteremtése, amely tartalmazza az állami kötelezettségvállalást az információ-ellátással és közreadással kapcsolatban. A jövőben, hasonlóan más országokhoz, az államnak továbbra is központi szerepet kell vállalnia ezen a területen. Információs minisztérium és más felelős testületek létrehozására van szükség, amelyek többek között az információs infrastruktúra kiépítést segítik elő. Már eddig is több szövetségi törvénytervezet készült el, pl. a tudományos és műszaki információs rendszerről, az információvédelemről, az információs politikáról, valamint a "Rosinformresurs" elnevezésű intézmény-

ről, amelynek feladata az információs források koordinálása.

A FÁK-országok létrehozta egy információs együttműködési rendszert, amelyet tagállam-közi bizottságok és tanácsok koordinálnak.

A legtöbb könyvtár használja az Internetet, amelynek oroszországi részét RELCOM-nak hívják. Népszerűvé váltak a modern telekommunikációs technológiák – e ténytet tükrözi a LIBNET projekt, a moszkvai nagykönyvtárak tervezett hálózata.

További programokat terveznek a profit és nonprofit tevékenység összehangolására, az adatbázisok egységes hozzáférhetőségére, kutatásokra, szabványosításra stb.

Az információs infrastruktúra fejlesztése érdekében még további kutatásokra van szükség mind hazai, mind külföldi szakértők bevonásával, mivel eddig csak a kezdeti lépések történtek meg egy demokratikus és modern rendszer kiépítése érdekében.

(Bátonyi Viola)

95/201

KUZ'MIN, E.I.: Biblioteki Rossii v kontekste social'no-ékonomičeskih reform = Bibliotekoved. 1994. 4.no. 3-12.p.

Oroszország könyvtárai és a társadalmi-gazdasági reformok

Könyvtárügy

Az oroszországi könyvtárügy (115 ezer intézmény, közülük 51 ezer tartozik a Kulturális Minisztérium felügyelete alá) – olvashatjuk a meglepően optimista beszámolóban – más intézményrendszerekhez képest igen jól vészelte át a Szovjetunió összeomlását követő kritikus éveket, és mai pozíciói is jobbakké másokénál (pl. a könyvtárosok bére magasabb az egyetemi-főiskolai béreknél, minden valamirevaló könyvtár fennmaradt, sok új könyvtár épül, elindult a számítógépesítés stb.).

Mindez egyfelől a könyvtárosok találékonyaságára, másfelől pedig a társadalmi igények alakulására vezethető vissza. A könyvtárak és olvasótermek intenzív használatának számos oka van. Pl. az ország sorsfordulójából táplálkozó "információéhség", a felsőoktatás elégtelen jegyzetel-

látottsága, a könyvkiadás és könyvkereskedelem még mindig tartó válsága (négyezer új magánkiadó ellenére beszűkült kínálat), félelem a munkanélküliségtől, a könyvek és a sajtó "megfizethetetlen" árai, számos ingyenesnek megmaradt könyvtári szolgáltatás.

A cikkíró mindemellett nem tagadja a nehézségeket sem (elégtelen állománygyarapítási keretek, a használók 60-80%-ának elégedetlensége, az orosz könyvtárügy gyenge nemzetközi kapcsolatai stb.), de múló tendenciájúaknak tartja őket.

A jövőben ki kell küszöbölni azt a szovjet mondást, amit a könyvtárakra is alkalmaztak, hogy "maximális ismeretet, ám meghatározott mértékig". Ebben fog segíteni a könyvtárak megindult számítógépi hálózatosítása, amelynek révén a tájékozódás és tájékoztatás teljes szabadságra tesz szert. E kiemelt program gerincintézményei az egyes régiókban működő általános tudományos könyvtárak, amelyeknek át kell venniük a hajdani tudományos–műszaki információs központok szerepét is. (Jelenleg már a regionális könyvtárakat a területi szervek tartják fenn, a Kulturális Minisztérium mindössze 9 nemzeti jelentőségű könyvtárat tartott meg fenntartásban.)

Bontogatja szárnyait az orosz CD-ipar is. A LIBNET-terv megvalósulásának folyamatában előbb a moszkvai nagykönyvtárak, majd az ország összes nagykönyvtárai között telekommunikációs kapcsolat létesül. (A nem moszkvai könyvtárak csatlakozása az oroszországi telefonhálózat fejlődésének függvényében mehet csak végbe.)

A szerző az igen világos könyvtárügyi tervek megvalósulásához mindenekelőtt társadalmi stabilitást lát szükségesnek, majd az alábbi jellegzetes mondattal fejezi be mondanivalóját: "Adná az Isten, hogy Oroszország legalább fele annyi stabil és világos céllal rendelkezzen, mint amennyivel a könyvtárak rendelkeznek."

(Futala Tibor)

95/202

MAHMUTOVA, Ū.: S učetom nacional'noj specifiky. V Tatarstane prodolžaút rabotat' CBC = Biblioteka. 1995. 2.no. 25-27.p.

A nemzeti sajátosságokra való tekintettel. Tatársztánban tovább működnek a központosított könyvtári rendszerek

Centralizálás

A központosított könyvtári rendszerekről a legtöbb publikáció a 70-es években jelent meg, amikor is 130 ezer közművelődési könyvtárat szerveztek 4 ezer központosított rendszerbe, mégpedig meglehetősen szigorú központi instrukciók alapján.

Aztán ezeket a rendszereket a hallgatás övezte hosszú ideig. Csak mostanában lángolt fel a vita körülöttük, pontosabban: válságos helyzetük körül. A vezető szakemberek egy része (A.I. Pasin, V.V. Serov, R.Z. Zotova, E.A. Fenelonov) ezt a válságot a kedvezőtlen beruházási és költségvetési körülményekre vezeti vissza, más része (V.D. Stel'mah, G.P. Fonotov, A.V. Szokolov) pedig eleve elhibázottnak tartja az egész koncepciót és az állományok elszegényítését, a szolgálat elsilányítását látja benne.

Mint ahogy a szervezés időszakában baj volt az uniformizmus, most is az kísért: a vezető szakemberek az általános jelenségek alapján foglalnak állást pro vagy kontra ezekkel a rendszerekkel kapcsolatban. Pedig ott – pl. Tatársztánban, de más nemzetiségi területeken is –, ahol már a szervezés első hullámától kezdve megpróbálták tekintettel lenni a nemzeti sajátosságokra, a központosított rendszerekkel szép és tartós eredményeket sikerült elérni a könyvtári ellátásban.

Tatársztánban a településszerkezet egyenesen valamilyen központosítást kívánt (kis falvak, tanyák, kisüzemek stb.). Ezen felül az azonoságtudat jelentkezésére és erősítésére–megszilárdítására is csak ilyen "kézben tartott" rendszerekkel lehetett pozitívan hatni. Az 1580 állandó és sok–sok mozgó könyvtári ellátóhelyet átfogó 42 központi rendszer igen változatos eszközökkel és formákkal mert a jobb és a nemzeti szempontot is érvényre juttató szolgáltatásokkal élni. Szinte minden ellátórendszernek van valamiféle specialitása (pl. kistelepülések napjai másféle szolgáltatásokkal közösen, a családi olvasmányok könyvtárai, rádióműsorok, olvasásvizsgálatok, arab írású tatár könyvek olvasására való tanítás, tatár nyelvművelő körök stb.).

A központosított rendszerek hatékonysága dokumentálható (kétszer több olvasó, illetve dokumentumhasználat, másfélszer magasabb állományforgási mutató, a központi állományok igénybevételének intenzitása stb.). Noha ezek a mutatók a legutóbbi 2-3 évben nem lettek kedvezőbbek, de nem is lettek rosszabbak, mint pl. Oroszországban.

Mindez nem jelenti azt, hogy a központosított rendszerek Tatársztánban nem is küzdenének a kedvezőtlen körülményekkel (műszaki fejlesztés hiánya, finanszírozási gondok, elhelyezések sa nyarúsága stb.). Mindennek ellenére le kell szögezni: ha valahol tekintettel vannak a település szerkezeti és nemzeti sajátosságokra, az efféle ellátórendszerek szervezése nemcsak megengedhető, hanem egyenesen kívánatos.

(Futala Tibor)

95/203

CZAJKA, Stanisław: Straty, nadzieje, zyski, czyli transformacja ustrojowa w bibliotekarstwie publicznym = Bibliotekarz. 1995. 3.no. 2-8.p.

Lengyelország: Veszteségek, remények, pozitívumok, azaz a nyilvános könyvtárügy szerkezeti átalakítása

Állami irányítás; Fenntartó szerv; Közművelődési könyvtár

Elérkezett az ideje annak, hogy Lengyelországban a nyilvános (közművelődési) könyvtárügy legutóbbi öt esztendejét "sine ira et studio" ítélje meg a könyvtári közvélemény. A kétségtelen veszteségeken kívül a kitörési pontokat és nyereségeket is látni kell.

A veszteségek sora tekintélyes. Íme: az általános elszegényedés hosszú vagy hosszabb távú tendenciáján belül markáns az összes mutató visszaesése (az állománygyarapítási keretek 50%-kal való megfogyatkozása, az olvasók számának csökkenése, sok könyvtár és könyvtári fiók (7%) megszűnése, az ún. könyvtári pontok radikális felszámolása (67%) stb.), a személyzet fogyása és egészségtelen fluktuálása, a vezetőszerék elvtelen módja (sok helyütt pártprotekciós személyek kerültek vezetői pozícióba), az önkormányzósítás átmeneti összevisszasága, a könyvtárközi kapcsolatok lazulása, a módszertani gon-

dozás elerőtlenedése, a finanszírozás elégtelensége.

Reményeket kelt viszont a marketing-gondolkodás térhódítása (ám tudni kell: a fejlett országok könyvtárai is csak 20-25%-ig keresik meg működésük költségeit), az "információéhes" vállalkozói réteg megjelenése a könyvtárakban a maga fizetési hajlandóságával, a megszűnési tendencia olyatén kezelése, amely az elaprózott könyvtári rendszert egy teljesítőképesebb rendszerre kisebbíti.

Fő pozitívum a számítógépesítés, amelyet külföldi alapítványok is támogatnak (a Soros alapítvány Báthory alapítvány néven 180 ezer dollárt fordít a nyilvános és iskolai könyvtárak Internetbe való kapcsolására; Mellon alapítvány, amely főként a Nemzeti Könyvtár technikai–technológiai korszerűsödését segítette elő). Kívánatos, hogy az eddig meglévő hazai támogatási hajlandóság is fennmaradjon, sőt növekedjék. És különösen azokra az időkre stabilizálódjék, amikor már nem lehet számítani külföldi támogatásra.

A jövő fejlődésének biztosításához feltétlenül szükség van egy olyan új könyvtári törvényre, amely az új, nagyjából már kialakult feltételeknek megfelelően szabja meg a tennivalókat, a jogokat és kötelezettségeket (nem utolsósorban az államiakat, amelyek köre ugyan szűkebb lesz, ám hatékonyabb közreműködést garantál).

(Futala Tibor)

95/204

CÍSAŘ, Jaroslav: Problém: transformace veřejných knihoven = Čtenář. 47.roč. 1995. 1.no. 6-9.p.

A transzformáció problémája a csehországi nyilvános könyvtárak körében

Fenntartó szerv; Közművelődési könyvtár

Összefoglalásként a szerző leszögezi: "Az átalakítás (transzformáció) nem valamiféle mumus. Célja korántsem a kultúra likvidálása, még kevésbé a kulturális intézményeké. Az átalakítás nem más, mint a Cseh Köztársaságban végbemenő új, társadalmi, gazdasági és politikai folyamatok elfogadása, illetve a rájuk adott válaszlepek."

Ez a megfogalmazás azok számára kíván válasz lenni, akik állítják: arról van mostanában szó, hogy az "úszni nem tudót mélyvízbe dobják". Ez lett a korábbi "csodavárásból", abból ti., hogy az új rezsim a korábbinál tisztességesebben karolja majd fel a kultúra, illetve a könyvtárak ügyét.

Be kell látni: a látszólag kedvező régi rendszer valójában kedvezőtlen volt, ui. megfojtott minden spontán kulturális kezdeményezést. Az átmenet öt évében az állam, illetve képviselője, a Kulturális Minisztérium részint ad hoc feladatokat látott el, részint áttérőben volt egy újfajta működési rendszerre. Eszerint az állam kulturális közreműködésének három szintjét kell megkülönböztetni, úm. az állami művelődéspolitikai alapelveinek kimunkálását, az alapvető orientációk kitűzését és a megvalósítást elősegítő lépéseket.

Mindehhez fő eszközül a jogszabályozási tevékenység szolgál. Ez azonban – eltérően az általános könyvtárosi vélekedéstől – nem egy új könyvtári törvény "kivívása", amire jelenleg nincs semmiféle esély. Inkább a nemzeti könyvtári törvény számára kínálkozik "zöld út". Ennél is fontosabb azonban a nem nyereséges alapon működő jogi személyek kérdéskörének szabályozása. (A jelenleg előkészületben álló törvény a nyilvános könyvtári szféra szükségleteire nem alkalmas.) Ám a "nem nyereséges" alapon való működésen kívül is vannak a mai körülmények közepette is alkalmas működtetési formák (részvénytársaságok, KFT-k, szövetkezetek, szponzorálások stb.), úgyhogy a kultúrának, benne a könyvtárügynek korántsem kell félnie a megszűnéstől és a stagnálástól. (Ez persze nem zárja ki a fájdalmas esetek előfordulását.)

Felmerült a Kulturális Minisztérium megszüntetésének a lehetősége is. A vizsgálatok újabban arra következtetnek, hogy az állami kulturális feladatok csökkenése ellenére, valamiféle központi kulturális szervre azért szükség van. Ám ennek korántsem kell önálló szervnek lennie.

(Futala Tibor)

95/205

FAKLOVÁ, Anna: Transformácia verejného knihovníctva na Slovensku a jeho východiská = Čtenár. 47.roč. 1995. 1.no. 14-17.p.

A nyilvános könyvtárügy átalakulása és kiindulási pontjai Szlovákiában

Fenntartó szerv; Közművelődési könyvtár

A szlovák nyilvános (közművelődési) könyvtárügy átalakításának napjainkig több fontos, de könyvtári szakmai szempontból nem mindig "kellemes" állomását kell megemlíteni. 1990-ben két általános törvény alapján a közkönyvtárak részben önkormányzati, részben állami tulajdonba kerültek. A községi és városi könyvtárak önkormányzatiakká váltak, amire különösen a községi könyvtárak nem voltak felkészülve. Az eredmény: pangás, a működési feltételek és mutatók rosszabbodása, esetenként a megszűnés is. A járási könyvtárak a Kulturális Minisztériumhoz kerültek, nem utolsósorban az imént jelzett jelenségek minél szűkebb területekre való korlátozása érdekében. E feladatuknak – miközben maguk is korlátozásokat szenvedtek el – csak részben tudtak eleget tenni.

Újabb fejlemény a központi állománygyarapítás megszüntetése volt, ami elmélyítette a szétválasztás okozta megrázkódtatásokat. Mindezzel párhuzamosan a nyilvános könyvtárakat meg kellett szabadítani a túlideologizált állománytól, új "vágányokra" kellett állítani az olvasószolgálatot, szigorítani a gazdálkodást (a létszámmal valót is beleértve), elindítani a számítógépesítést.

1993-ban indult – holland támogatással – a felsővízközi (svidníki) bibliobuszos kísérlet, amely igen szép eredményeket termelt, ám az új önkormányzati szabályoknak eleget teendő, sok adminisztratív munkával is járt.

A Kulturális Minisztériumhoz jelenleg több mint 200 intézmény tartozik. Az előrehaladó decentralizálás következtében azonban többségük-ről le kell mondania, azaz részben regionális, részben helyi szervezeteknek kell leadnia őket. Eközben az a cél, hogy az átmenet ne járjon megrázkódtatásokkal, s legalább szinten tartsa a szolgáltatásokat.

Egy új könyvtári törvény születésének előkészületei ugyancsak megindultak, ám a pénzügy- és belügyminisztérium állásfoglalását követően egyelőre leállították őket. Most a Kulturális Minisztérium megpróbál oda hatni, hogy különféle új és megújított törvényekben érvényesüljenek a könyvtári-tájékoztatói érdekek. (Jelenleg éppen

a községi igazgatási törvény módosítása van napirenden.)

(Futala Tibor)

95/206

DFG-Bibliotheksförderung 1991-1994. [Zusammen-
gest. von der] Deutschen Forschungsgemein-
schaft = Z.Bibliotheksbes. Bibliogr. 42.Jg. 1995.
1.no. 1-13.p.

A Deutsche Forschungsgemeinschaft könyv- tártámogatási tevékenysége 1991-1994 között

*Állományvédelem; Egybehangolt állományalakít-
ás; Jelentés -évi, többévi; Közös katalogizálás;
Szakirodalmi ellátottság; Támogatás -pénzügyi
-állami, hatósági; Tudományos és szakkönyvtá-
rak*

A Német Kutatási Társaság (Deutsche For-
schungsgemeinschaft, DFG) a rendelkezésére
álló anyagi erőforrásokból a tudományos könyv-
tárak azon tevékenységeihez nyújt támogatást,
melyek – túlmutatva a helyi vagy regionális érde-
keken – a német könyvtárügy egésze számára
fontosak és hasznosak. A támogatások célja,
hogy impulzust és orientációt adjanak az egyete-
mes érdekű könyvtári szolgáltatások továbbfej-
lesztéséhez.

1. *Az irodalomhoz való hozzájutás biztosítá-
sa.* A régiók fölötti könyvtárközi ellátási rendszer
célja, hogy a kutatás számára az egészen speci-
fikus szakirodalomhoz való hozzájutást is bizto-
sítsa. Ezt szolgálja a speciális gyűjtőkörű könyv-
tárak, az ún. súlyponti gyűjtemények láncolata.
(Tagjai jelenleg: 18 egyetemi könyvtár és 35
speciális szakkönyvtár a szellem- és társadalom-
tudományok irodalmának biztosítására, valamint
4 központi szakkönyvtár a műszaki és orvostu-
dományok, a természettudományok területén.)
Mivel a szakirodalmi publikációk száma rohamo-
san emelkedik s egyidejűleg árak is növekszik, a
specifikus szakirodalom beszerzésének régiók
fölötti koordinálása és az elérhetőség biztosítása
a jövőben is növekvő fontosságú feladat marad.

A régiók fölötti ellátást nyújtó – és ezért támo-
gatásban részesülő – könyvtárak rendszerét
1992 óta az új tartományokra is ki akarják ter-
jeszteni. Elsőként a drezdai Szász Tartományi

Könyvtár lépett be a régiók fölötti speciális iroda-
lomszolgáltatást nyújtó intézmények táborába.

A DFG anyagi támogatással ösztönzi azokat
a kezdeményezéseket is, melyek az új, elektroni-
kus adathordozókat kísérik meg integrálni a
szakirodalmi ellátási rendszerbe, továbbá támo-
gatják a dokumentumok számítógéppel való
megrendelhetőségét célzó kezdeményezéseket.

2. *A központi állományfeltárás támogatása.*
Az egyik legfontosabb vállalkozás a periodikák
adatbankja, mely jelenleg 710 ezer címet és 2,8
millió lelőhelyadatot tartalmaz. Most az új tarto-
mányok periodika-adatainak beépítésére össz-
pontosítják az erőket. Támogatásban részesíti a
DFG a központi katalógusok továbbfejleszté-
séhez nélkülözhetetlen szabványok kidolgozói
is, ilyenek pl. a testületi adatok, a tárgyszavak, a
személynevek, a középkori és antik személy-
nevek stb. egységesített formáinak jegyzékei.
Lényeges előrelépés e téren, hogy 1993-ban há-
rom nagy könyvtár (a Deutsche Bibliothek, a Ba-
jor Állami Könyvtár és a Berlieni Állami Könyvtár)
kidolgozta a közös személynévleírás normáit.
Ennek kidolgozása után (mivel az 1850 előtti
személynevek leírasi normáit a Német Könyvtári
Intézet már kimunkálta), új és átfogó szemé-
lénévleírasi norma lesz bevezethető.

A központi állományfeltárás igen fontos terü-
lete a régi állományrészeket (1501-1850) tartal-
mazó hagyományos katalógusok számítógépes
konverziójának megoldása. Ez jelentősen növel-
ni fogja a számítógéppel már most is elérhető
monográfia címek körét (jelenleg 5,2 millió.) A
régii állomány számítógépes konverziójának
programja 1992 óta kiterjed az új tartományokra
is. A régi térképek konverziója befejeződött, ezek
adatai 1993 óta már online módon is kérhetők.
Ugyancsak online kérhetők a publikált kéziratok
regiszterének adatai is. Jelenleg munkacsoport
dolgozik a katalogizált kéziratok valamint a Bajor
Állami Könyvtár ősnymtatvány-katalógusának
online hozzáférhetővé tételének tervén.

3. *Állományvédelem.* A német könyvtárakban
őrzött régi állomány jelentős részét a savas papír
miatt a teljes pusztulás fenyegeti. A probléma
megoldása érdekében a DFG könyvtári bizottsá-
ga 1992-ben támogatást adott a megfelelő állo-
mányvédelmi technika kidolgozása és a legérté-
keesebb veszélyeztetett állományrészek soron
kívüli megóvása céljára.

A probléma feltárásával és a védekezési
javaslatok kidolgozásával megbízott szakbizott-

ság (felhasználva az USA-ban működő Commission on Preservation and Access tapasztalatait is) javaslatot tett a kultuszminiszteri konferencia számára. A konferencia – egyetértve a bizottság ajánlásaival – támogatta a német könyvtárügy egészét átfogó állományvédelmi programot. Ennek értelmében – a könyvbeszerzési keret 1%-át kitevő összeggel – mikrofilmre kell vinni a legjobban veszélyeztetett állományt, a Bajor Állami Könyvtár ez irányú mikrofilmezési tapasztalatait felhasználva. A már filmre vett állomány adatairól mindenki számára hozzáférhető katalógust kell készíteni. Miután a régi tartományok leginkább veszélyeztetett folyóiratállományát sikerült filmre vinni, az új tartományokban őrzött pusztuló értékekre kell a figyelmet összpontosítani.

4. *A könyvtárak modernizálása és racionalizálása.* 1991-ben a DFG egyik albizottsága ajánlásokat dolgozott ki a számítógéppel támogatott könyvtári szolgáltatások integrációjára, a decentralizált és centralizált rendszerek szabványosításának módjára. 1992-ben ajánlásokat adtak közre a felsőoktatási könyvtárak és az intézmények helyi számítógépes hálózatainak összekapcsolására. Ezekre az előmunkálatokra építve 1993-ban sikerült üzembe helyezni egy számítógépes információs hálózatot, mely három regionális könyvtári hálózatot, két régiók fölötti szolgáltató központot és két szakirodalmi információs központot foglal magában. Jelenleg azon dolgoznak, hogy ez a hálózat a dokumentumkérések továbbítására is alkalmassá váljék. A tervet – nagyságrendje és komplexitása miatt – két minisztérium is támogatja.

Egyidejűleg kisebb nagyságrendű, de ugyancsak fontos modernizációs kísérletek is folynak, pl. a bibliográfiai adatoknak a címlapról gépi úton (szkennerrel) történő leolvasása.

Összességében megállapítható, hogy a német könyvtárügy és különösen az új tartományok (1991 óta) nagy mértékben részesültek a DFG támogatásából.

(Katsányi Sándor)

95/207

DANIELSEN, Oivind: Enlarging the market – the Norwegian state purchasing scheme = Scand. Public Libr. Q. 28.vol. 1995. 1.no. 4-8.p.

A piac kiszélesedése: a norvég állami könyvvásárlási program

Könyvvásárlás; Közművelődési könyvtár; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A Norvégiában kiadott könyvek közül a norvég szerzők aránya az 1930-as 2/3-ról 1960-ra 1/3-ra csökkent. Ez a drámai változás vezetett el ahhoz a felismeréshez, hogy az államnak nemcsak a magas színvonalú irodalom támogatása a feladata, hanem felelősséget kell vállalnia a szerzők életszínvonaláért is.

A norvég kulturális alap 1990-ben 27 millió korona támogatást nyújtott az új norvég irodalom, 16 millió koronát pedig az ifjúsági és gyermekirodalom beszerzéséhez. A program keretében a norvég irodalmi műveket 1000 példányban, az ifjúsági és gyermekkönyveket 1550 példányban szerzik be és osztják szét az ország közművelődési könyvtárai között. Az alap biztosítja a szerzőknek az első 5000 eladott példány után járó tiszteletdíj felét is.

A program elvben automatikus, a támogatott könyvek irodalmi minőségét nem mérlegelik, egyetlen megszorítás van csupán, nem támogatják a ponyvairodalom megjelenését. Ezen elvek nagy vitát váltottak ki, ugyanis túl sok szerző illetve kétes értékű mű részesül támogatásban. A program célkitűzése a minél szélesebb piac megteremtése a norvég irodalom számára és nem a magas irodalmi értékek támogatása, melynek révén csökkennek az árak, emelkedik a szerzők jövedelme, nő a könyvek forgalma és csökken a kevésbé keresett irodalmi művek kiadásának pénzügyi kockázata.

A program eredményeként 1960 és 1980 között jelentősen növekedett a szerzők és a megjelent művek száma. 1990-ig 6000 új norvég művet szereztek be a könyvtárak számára. A támogatott művek olvasottságának vizsgálatára 1993-ban az osloei könyvtárakban felmérést végeztek. Ennek tanúsága szerint a vizsgált 77 mű nagy részét rendszeresen kölcsönzik, kevés közöttük a ritkán olvasott.

A program sikeressége ellenére sem oldott meg minden problémát, nevezetesen a könyvárak csökkenését és írók jövedelmének megfelelő szintre emelését.

(Pappné Farkas Klára)

A svéd könyvpiac helyzete

Könyvkereskedelem

Svédországban 1970 óta szabadárúak a könyvek. Csak bizonyos nem szépirodalmi művek ára maradt kötött, de 1992-ben ez is megszűnt. Így a könyvkiadás és -kereskedelem ma már szabadpiaci elvek alapján működik.

Ennek eredményeképpen jelentős változások következtek be: az 1970-es években szép számmal alakult kis- és középméretű kiadók nagy részét felvásárolták a "nagyok". Ma a piac kb. 3/4 részét öt nagy kiadó vállalat tartja a kezében.

A könyveladás is koncentráldott: a független könyvesboltok helyét egyre inkább a központi irányítású bolthálózatok vették át. Az átalakulás kedvezőtlenül hatott a könyvkatalógusok megjelenítésére is. A bolthálózatok főleg saját kínálatukból válogatva adnak ki katalógust, a nagy kiadók pedig egyre kevésbé támogatják az éves könyvtermést felölelő "Arets böcker" megjelentetését, 1994-ben már nem is adták ki emiatt.

Egy szabályozó tényezője mégis maradt a könyvvilágnak, mégpedig a Nemzeti Kulturális Tanácstól pályázat útján elnyerhető támogatás, mely odaítélésével kiemelkedő művek kiadását segítik elő. A támogatás több szempontból hasznosnak bizonyult. Az eddigi több, mint 750 mű támogatásával a kulturális politika által kívánatosnak tartott igényes könyvek kerülnek a piacra. Másrészt megkönnyítik a támogatást igénybe vevő kisebb kiadók életben maradását, és valamelyest sikerül kordában tartaniuk a könyvárakat is.

A központi támogatás felpezsdíti és sokszínnűbbé teszi ugyan a könyvpiacot, negatív tendenciák is érződnek a változások nyomán. A magas könyvárak miatt egyre inkább a jól eladható, könnyű műfajú könyvek felé fordul az olvasók, így a könyvkiadók érdeklődése.

A könyvtárak nem tudják követni az egyre emelkedő árakat, kevesebbet vásárolnak. Ez nagy gondot okoz a gyermekkönyv-kiadóknak, amelyeknek sokat számítottak a könyvtári beszerzések. Svédországban európai mértékkel mérve különösen magas – 25 % – a könyvklubo-

kon keresztül történő könyveladás. Emiatt csökkent a könyvesboltok piaci részesedése, így egyre nehezebben tudják tartani a vásárlók igényeit kielégítő széles választékot.

Végül néhány adat a Svéd Könyvkiadók Egyesületének 1993-as felméréséből: ebben az évben 5000 féle kiadványt vásároltak az olvasók, melyből kb. 1000 volt szépirodalmi mű, 730 körüli a gyermekkönyvek száma és kb. 1500 a nem szépirodalmi jellegű könyv.

(Fazokas Eszter)

95/209

BOSTRUP, Lise: The Danish Literature Information Center = Scand.Public Libr.Q. 28.vol. 1995. 1.no. 19-22.p.

A dán irodalmi tájékoztatási központ bemutatása

Fordítás; Irodalompropaganda; Tájékoztatási intézmény -szépirodalmi

A dán kiadók által megjelentetett könyvek kétharmada fordítás, mindenek előtt angol nyelvről. Míg Finnország és Norvégia több, mint tíz éve tart fenn irodalmának népszerűsítésére hivatott intézményt, Dániában kételkedés fogadta a hasonló kezdeményezéseket és csak 1899-ben, a kulturális miniszter elhatározása nyomán jött létre a Dán Irodalmi Információs Központ.

A központhoz fordulhatnak a dán irodalom iránt érdeklődő külföldi kiadók, ami jelenthet szerzői jogi információt, a számításba jöhető fordítók neveit, dán irodalmi eseményekre vonatkozó tájékoztatást. Évente kétszer folyóiratot jelentetnek meg a kortárs dán irodalommal kapcsolatos cikkekkel és interjúkkal és gyermekirodalmi melléklettel. A folyóirat eljut a központ partnerintézményeihez, a dán külképviseletekre és a skandinavisztikát oktató külföldi egyetemekre.

Szemináriumok rendezésével, tanulmányúti lehetőségekkel és a kapcsolattartás segítségével támogatják a fordítókat. Amennyiben a dán szerzők (jogtulajdonosok) egyetértenek, anyagilag is támogatják a fordítókat a fordítások előkészítésében, hogy ne kelljen bizonytalanságban lenniük, amíg meg nem kapják a megbízásokat.

Ugyancsak támogatást nyújtanak a dán könyveket kiadó külföldi kiadóknak. A kiadás után se-

gítik a dán szerzők számára rendezendő író-olvasó találkozók rendezését, a szerzők részvételét más irodalmi rendezvényeken.

A központot kísérleti jelleggel állították fel, de eredményei alapján 1993 óta állandó státuszt kapott.

(Koltay Tibor)

95/210

VAN HEERDEN, Louise: Productivity improvement in library and information services = Mousaion. 12.vol. 1994. 2.no. 56-69.p. Bibliogr.

A könyvtári és tájékoztatói szolgáltatások hatékonyságának növelése a Dél-afrikai Köztársaságban

Hatékonyság; Szolgáltatások; Vezetés

A Dél-afrikai Köztársaságban a termelékenység szintje jelenleg a legalacsonyabb a világon. A túlélés érdekében a vállalatoknak 2,5-4 százalékkal hatékonyabban kellene termelniük. A cikk meghatározza, majd a stratégiai vezetés szemszögéből vizsgálja a termelékenység és a termelékenység-emelés fogalmát. A munkatársak útján elérhető termelékenységet, azaz a jó személyzeti vezetés fontosságát hangsúlyozza. Elmagyarázza a termelékenység emelésének fontosságát a Dél-afrikai Köztársaságban. Ismerteti az alacsony termelékenységet okozó tényezőket valamint a könyvtárakat és a tájékoztatói szolgáltatásokat érintő jövőbeli trendeket és kihívásokat. Tisztázza a termelékenység-növeléssel kapcsolatos téves elképzeléseket, végül javaslatokat tesz a könyvtárak és tájékoztatói szolgáltatások termelékenységének emelésére.

(Autoref.)

95/211

RANKOV, Pavol: Cenzúra v školských a verejných knižniciach: niektoré vspelé krajiny = Škol.Knižn. 1994. 114.no. 12-23.p. Bibliogr. 30 tétel.

Cenzúra az iskolai és a nyilvános könyvtárakban: egyes fejlett államok

Cenzúra; Iskolai könyvtár; Közművelődési könyvtár; Szakirodalmi szemle [forma]

P. Hiebert, D. Ungurait és T. Bohn tömegkommunikációs modelljében, amelybe az irodalmi kommunikáció is beletartozik, a közlőn (kommunikátoron), a csatornán (médiumon) és a befogadón (recipiensen) kívül mások is szerepelnek, nevezetesen azok, akik jelentős mértékben befolyásolják a kommunikáció lefolyását. Ők a gatekeeperek és a regulátorok. A gatekeeperek azt döntenek el, hogy egyáltalán mely információk kerülnek közlésre. Közéjük a médiumok tulajdonosai és menedzserei, a kiadók, a különféle tanácsok stb. tartoznak. A regulátorok a már közölt információk terjedésének körét szűkítik, hatáskorukat próbálják korrigálni, csökkenteni. Közéjük a különféle vallási és társadalmi nyomást gyakorló csoportok, politikai pártok tartoznak; esetenként a bíróság és a rendőrség is ekként működik. Így tehát a kommunikációban, annak történetében (vö. pl. Anaxagorász és Szókratész esetével vagy az Index librorum prohibitorummal) és jelenében egyaránt benne van a cenzúra.

Változatok közül a paternalisztikus (regulatív) cenzúra abból az előfeltételezésből indul ki, hogy a társadalom vagy az egyén (pl. a gyerek) jobban jár, ha bizonyos információkról, még ha igazak is, nem szerez tudomást. Az egzisztenciális cenzúra pedig bizonyos embercsoportok érdekeit védi.

A szerző az USA-beli, kanadai és brit szakirodalom cenzúrával kapcsolatos megnyilvánulásairól készített igen gazdag szemlét. Ezért kell külön felhívni a figyelmet a publikáció 30 tételes bibliográfiájára, amelyből 25 tétel angol nyelvű, tehát a szakma eléggé széles köre számára használható.

A szemlézett szakirodalom majdnem kizárólagosan cenzúraellenes, a könyvtárak állománygyarapítását és olvasószolgálatát illetően is. Legfeljebb pedagógiai-nevelési szempontokból enged meg bizonyos kivételeket. Más kérdés: a könyvtárakra a közönség és a közönség egyes csoportjai esetenként nyomást gyakorolnak meghatározott művek kivonására, más részlegbe (pl. a felnőttek részlegébe) való helyezésére stb. törekedve. Eközben mindenki – minél tör-

pebb valamely tiltakozó minoritás, annál hangsúlyosabban – arra hivatkozik, hogy a könyvtár fenntartására az ő adóját is igénybe veszik, s így joga van a könyvtár dolgaiba való beavatkozásra. Néha még bírósági ügy is lesz e tiltakozásokból (főként iskolai könyvtárak vonatkozásában).

Ezzel szemben az ALA álláspontja: nincs helye, még az életkorra hivatkozva sem, az információkhoz való hozzáférés cenzúrálásának.

Az, hogy a könyvtárak a funkciójuk meghatározta gyűjtőkörükhöz igazodva és az állománygyarapítási keretek szorításában nem minden információt szereznek be, önmagában nem cenzúra, ui. más könyvtárakban az adott könyvtárban nem beszerezett információhoz minden további nélkül hozzá lehet férni. Innen kiindulva mind többen vallják azt a nézetet, hogy a nyilvános és az iskolai könyvtáraknak az értékes információk beszerzésére kell törekedniük, miközben a felnőttek olvasását semmilyen vonatkozásban nem korlátozhatják. Gyermekek esetén viszont helye van a nevelési szándékú közbeavatkozásnak is. (Futala Tibor)

Lásd még 192, 214, 273-274, 298, 300

Központi szolgáltatások

95/212

MORROW, Terry: BIDS – the growth of a networked end-user bibliographic database service = Program. 29.vol. 1995. 1.no. 31-41.p. Bibliogr. 6 tétel.

A BIDS (Bath Information and Data Services) nevű hálózati bibliográfiai-adatbázis szolgáltatás fejlődése

Adatbázis-szolgáltató vállalat

A BIDS (Bath Information & Data Services) brit adatbázis-szolgáltató vállalkozás 1991 februárja óta működik. Azóta a szolgáltatás jelentősen kiszélesedett: folyamatosan növekszik a használók és az előfizető szervezetek száma, akárcsak az adatbázisok és kínált szolgáltatási lehetőségek skálája. Adatok bizonyítják, hogy a szolgáltatás nemcsak a brit felsőoktatási szférában ismert

és népszerű, hanem az ipar területén és külföldön is. A cikk felvázolja a BIDS szolgálat kifejlődését és a jelenleg nyújtott szolgáltatásait. Áttekinti a rendszer növekedését és levonja a tanulságokat. Részletesen foglalkozik a használói visszacsatolások figyelembevételével, a szolgáltatásoknak az igényekhez igazodó átalakításával. Megvizsgálja, hogy a háttér-szolgáltatások (pl. dokumentumrendelés) különféle módszerei hogyan működnek a gyakorlatban, és hogy a hálózati eszközök – pl. a World Wide Web – hogyan támogathatnák hatékonyan a közvetlen használókat.

(Autoref. alapján)

95/213

HOMMES, Klaus Peter: Das Projekt "Verbundkatalogisierung für Öffentliche Bibliotheken". Ergebnisse einer Befragung der Öffentlichen Bibliotheken in Nordrhein-Westfalen = Mitteilungsbl. – Verb.Bibl.Landes Nordrh.- Westf. 45.Jg. 1995. 1.no. 1-24.p.

A "Közös katalogizálás közművelődési könyvtárak számára" nevű program. Az észak-rajna-vesztfáliai közművelődési könyvtárak körében végzett felmérés eredményei

Fejlesztési terv; Felmérés; Közművelődési könyvtár; Közös katalogizálás

A közkönyvtárak egyesített katalogizálásának tervét 1994-ben tették közzé. A terv alapja az 1993-ban az észak-rajna-vesztfáliai Nagyvárosi Könyvtárak Szövetségének munkaközössége által készített projekt volt. Ezt a tartományi (Észak-Rajna-Vesztfália) kultuszminisztérium pénzügyileg is támogatta, a vonatkozó kérdőíves felmérés 1993-ban készült.

A terv alapján a résztvevő könyvtárak és a HBZ (Hochschulbibliothekszenrum des Landes Nordrhein-Westfalen) együttműködne az egyesített katalogizálásban. Az 1973-ban alapított HBZ kulcsszerepet kap az egyesített katalogizálásban, ennek érdekében hozták létre az új, egyesített főiskolai könyvtárat. A HBZ már 1986-ban megkezdte a konverziót, ugyanakkor a hagyományos cédulakatalógus 1989-ig élt. A lakosság (a felhasználók köre) és az információs intézmény-

nyek között egyre növekvő ellentét volt tapasztalható.

A HBZ számára a visszakeresési lehetőségek növelése a legfontosabb követelmény, ennek feltételei:

– a kölni HBZ központi katalógus elérhető legyen;

– a HBZ szállítási szolgáltatással (transzport) támogassa a könyvtárközi kölcsönzést;

– mindenütt elérhető legyen a HBZ MAB formátumú szolgáltatása.

E helyütt nem szándékunk a kérdőíves felmérés teljes ismertetése, csak néhány részletet emelünk ki, 1993 augusztusában 240 könyvtár kapta meg a kérdőívet, 1993 novemberéig 206 könyvtár válaszolt, ez 85,83%-os válaszadási arány. 5 könyvtár különböző okok miatt nem adott választ, 3 kérdőívet késedelmes beérkezés miatt nem vettek figyelembe. A 198 értékelhető válaszból 7 könyvtárnak nem volt teljes személyzete. Ezek közül csak 1 könyvtár érdeklődött az egyesített katalogizálás iránt, 4 könyvtár egyáltalán nem foglalkozott a tárggyal, 2 pedig nem zárkózott el egyértelműen.

A szolgáltatásokra vonatkozóan több könyvtártípust kérdeztek meg, ezek közé tartoztak a nagyvárosi könyvtárak és a könyvtári módszertani központok (Pilotbibliothek). A tartomány legjellemzőbb városai: Ansberg, Düsseldorf, Dortmund, Köln, Münster. A lakosság lélekszáma 20 ezer és 300 ezer között szóródik.

A kérdőíves felmérés tanulságai:

1. A közkönyvtárak integrációja a könyvtári szolgáltatások minőségének javulását eredményezi. A katalogizálás kiterjed a nem könyv jellegű anyagokra, melyek az állomány járulékos forráskiegészítőivé válnak.

2. Az egymás közötti adatátvétel lehetősége racionalizációhoz vezethet, az elméletileg lehetséges racionalizálás szövetségsspecifikus külső munkamegosztássá válhat. Az állomány korrek-túrája a másik könyvtár segítségével oldódik meg, mert az már korrek-túrázott régi állomány-nyal lép be a hálózatba.

3. A könyvtárak közötti adatátvétel lehetősé-gének kihasználása a legfontosabb racionalizá-lási mód. A felhasználó számára legfontosabb az információelérési lehetőségek kibővülése, vala-mint a könyvtárközi kölcsönzés és ezzel össze-függésben a dokumentumszállítás meggyorsulá-sa.

(Drobinoha Angéla)

Lásd még 282

Együttműködés

95/214

EDWARDS, Heather: Library co-operation and resource sharing in South Africa: considerations for the future = South Afr.J.Lib.Inf.Sci. 62.vol. 1994. 3.no. 113-116.p. Bibliogr.

Könyvtári együttműködés és forrásmegosztás a Dél-afrikai Köztársaságban: tervek a jövőre

Együttműködés -belföldi; Gazdaságosság -könyvtárban; Központi szolgáltatások

Az elmúlt évtizedben sok dél-afrikai könyvtár költségvetését csökkentették, ami a szolgáltatások színvonalára is kihatott. A könyvtárak számára nagy kihívást jelent, hogyan elégítsék ki a a megnövekedett információs igényeket, miközben csökkentett költségvetéssel és személyzet-tel kell működniük. E dilemma részleges megoldásaként a forrásmegosztásra és a könyvtárközi együttműködésre most egyre nagyobb figyelmet fordítanak.

A forrásmegosztás és az együttműködés hasonló gyűjtőkörű és hasonló olvasói körrel rendelkező könyvtárak között lehetséges. A költségvetési elvonást régóta érzékelő egyetemi könyvtárak (Dél-Afrika és Namíbia egyetemi könyvtárai) kötöttek először számos területet átfogó együttműködési megállapodást, melyben a könyvtárközi kölcsönzés kapott hangsúlyt.

A forrásmegosztás célja, hogy egyrészt a használók számára jobb hozzáférést biztosítson a dokumentumokhoz és szolgáltatásokhoz, másrészt a költségvetés szempontjából az adott szolgáltatás kevesebbe kerüljön, mint ha egyéni-leg vállalkozott volna rá a könyvtár. A résztvevő könyvtáraknak elkötelezettséget kell tanúsítaniuk a forrásmegosztás iránt. Az együttműködési megállapodásban a következő célkitűzéseket lehet megfogalmazni:

– az összes résztvevő könyvtár használói számára az információhoz való kényelmes hozzáférés biztosítása:

– a könyvtárak állományáról központi katalógus építése, s ehhez megfelelő hozzáférés biztosítása;

– helyes állománygyarapítási politika kialakítása;

– a gyors dokumentumszolgáltatás mechanizmusának megteremtése;

– a forrásmegosztási hálózat létrehozása;

– megfelelő technológia alkalmazása;

– a használok információszervezési képességének javítása.

A forrásmegosztás leggyakoribb megvalósítási módjai: egybehangolt állománygyarapítás, közös tárolási programok, a személyzet képzése, közös hozzáférés CD-ROM adatbázisokhoz. Az együttműködés sikeres példája Dél-Afrikában a Pretoria és más városok egyetemi könyvtárai által kötött megállapodás az ADONIS megvásárlására.

Forrásmegosztási programokat általában nehéz elindítani. Mindig szem előtt kell tartani, hogy csak reális célokat szabad kitűzni, mert csodák nem várhatók. Körültekintő tervezésre, állandó ellenőrzésre és megfelelő anyagi támogatásra van itt is szükség. Egy jól szervezett forrásmegosztási program segít az anyagi problémák áthidalásában és magasabb szintű szolgáltatások kialakításában.

(Feimer Ágnes)

95/215

VODOSEK, Peter: National and regional models of collaboration between teaching and research institutions within the field of library and information science – with the Fachhochschule für Bibliothekswesen Stuttgart (FHB) as an example = *Educ. Inf.* 12.vol. 1994. 3.no. 567-378.p.

Oktatási és kutatási intézmények közötti országos és regionális együttműködési modellek a könyvtár- és információtudomány területén – a stuttgarti könyvtárosképző főiskola példája

Együttműködés -nemzetközi; Könyvtárosképző intézmény; Támogatás -pénzügyi -általában

Az együttműködés területeinek ismertetése után (oktatók, hallgatók meghívása, ill. cseréje, közös vállalkozások) a cikk bemutatja a legfonto-

sabb európai cselekvési programokat (ERASMUS, COMETT, TEMPUS, LINGUA) és a finanszírozás németországi lehetőségeit, nevezetesen a szövetségi alapítványokat (DAAD – Deutscher Akademischer Austauschdienst, BAFög – Bundesausbildungsförderungsgesetz), a regionális és a magánalapítványokat. A cikk fő részében a szerző áttekinti az FHB (Fachhochschule für Bibliothekswesen Stuttgart) partnerkapcsolatainak történetét és jelenlegi helyzetét, majd három példa következik: Franciaország, Magyarország és Svédország.

(Autoref. alapján)

95/216

SURESH, Raghini S. – RYANS, Cynthia C. – ZHANG, Wei-Ping: The library-faculty connection: starting a liaison programme in an academic setting = *Libr. Rev.* 44.vol. 1995. 1.no. 7-13.p. Bibliogr.

Könyvtárosok és egyetemi oktatók kapcsolata: együttműködési program egyetemi környezetben

Állománygyarapítás; Egyetemi könyvtár; Egyetemi oktató; Kommunikáció -használókkal

Az egyetemi könyvtár elsőrendű funkciója, hogy az egész egyetemi közösség számára tájékoztató forrástájékoztató központként szolgáljon. A felsőoktatás használói számára nyújtandó szolgáltatások javítása érdekében több amerikai egyetemi könyvtárban is szerveztek ún. összekötő programokat. Az egyetemi összekötő tevékenységgel, akár csak az egyetemi könyvtárakban foglalkoztatott szakreferensek kérdésével a szakirodalom igen keveset foglalkozott. A cikk főként azt vizsgálja, hogy mi a titka a hatékony állományalakítást és a tanszékekkel való kommunikáció javítását szolgáló sikeres belső együttműködési programoknak. Meghatározza az egyetemi könyvtárban dolgozó "összekötő könyvtáros" és "könyvtári képviselő" fogalmát, és javaslatokat tesz az együttműködési program létrehozására.

(Autoref.)

95/217

DOYLE, Robert: Library twinning = IFLA J. 20.vol. 1994. 4.no. 403-409.p. Bibliogr. 5 tétel.

Testvérkönyvtári kapcsolatok

Együttműködés -nemzetközi

Az 1980-as és az 1990-es években figyelemre méltó fejlemények zajlottak világszerte. Ezek következtében bővültek a könyvtárak nemzetközi kapcsolatai.

A testvérkönyvtári kapcsolatok, amelyeket az IFLA és az Unesco irányelvek összeállításával is támogatott, kölcsönös, de nem feltétlenül azonos mértékű előnyökkel járnak. Az előnyök a következő területeken mutatkoznak meg: információcsere, jobb hozzáférés a publikált információkhoz, tájékoztatói lehetőség az új technikákról és technológiákról, a fejlett országok problémáiról, kitekintés más országok könyvtárügyére.

Az együttműködés gondolata sokféleképpen felmerülhet. Célszerű először kisebb célt kitűzni. Nagyobb léptékű együttműködés esetén formális szerződést szoktak kötni. A megállapodásokat általában öt évre kötik, érdemes két vagy három éves próbaidővel kezdeni. Az, hogy szükség van-e szerződésre, a partnerektől és az érintett országok szokásaitól is függ.

A legtöbb testvérkönyvtári kapcsolat célja az állományépítés, a személycsere, az adományozás vagy a public relations. Az állományépítési együttműködés célja általában a beszerzési nehézségek áthidalása. Az egyéni személycsere során munkakörében helyettesíti egymást két könyvtáros, a csoportos személycserében delegációk látogatják meg egymás könyvtárát. Az adományozási programok többnyire egyoldalúak. Ez a fajta kapcsolat ismét népszerűvé vált a kelet-közép-európai politikai változások következtében. Az adományozás speciális formája, amikor valamely fejlett országbeli könyvtár támogat egy fejlődő országbeli könyvtárát: pénzt gyűjt számára és adományt ad a gyűjtemény számára. Az ezzel kapcsolatos kampány nagyon értékes a public relations szempontjából. Ideális esetben az együttműködő könyvtárak egyszerre több területen is kialakítanak kapcsolatot.

A technikai fejlődés következtében új területek is felmerülnek: gépek adományozása, új információforrások kialakítása, az elektronikus és

nyomtatott források konzerválása, a nyomtatott források konverziója géppel olvasható formába, új információkeresési modellek kifejlesztése.
(Hegyközi Ilona)

Lásd még 307

Jogi szabályozás

95/218

GRIHANOV, Ū. A.: Bibliotečnye zakony blizki k utvrzdeniŭ = Bibliotekoved. 1994. 4.no. 12-16.p.

Könyvtári törvények közeli jóváhagyás előtt

Jogszabály -könyvtárügyi; Könyvtárügyi; Kötelesempéldány

Két szövetségi szintű törvény elfogadásáról van szó. Az egyik a könyvtárügyet, a másik a kötelesempéldány szolgáltatást fogja szabályozni.

1993-ban már majdnem "sínre került" a két törvény, ui. első olvasatban a Legfelső Szovjet mindkettőt elfogadta. Mivel azonban ez a szerv megszűnt, lehetett előlről kezdeni a törvény "érlelés" procedúráját. Ez a következő állomások bejárásával történt meg:

1.) 1994. március 17. és 21. – az Állami Duma kulturális albizottsága, majd bizottsága biztosít további parlamenti "zöld utat" a két jogszabálynak.

2.) 1994. április 5-én az Állami Dumában – az érdekelt minisztériumok, könyvtárak, információs szervek és rokon intézmények képviselőinek részvételével – meghallgatásra bocsátják a két tervezetet. Ebből az alkalomból több mint 80 hozzászólás hangzott el, mégpedig támogató jelleggel, ám egymástól rendkívül elütő módosító javaslatokkal.

3.) A két törvénytervezet korrekciójára külön-külön munkabizottság alakult, amely megkísérelte a szinte lehetetlent: minden korábbi javaslatnak akként eleget tenni, hogy a "kecske is jóllakjon, a káposzta is megmaradjon". Ennek során – a pénzügyesek, vámosok, jogászok "jóvoltából" – sok minden kikerült a tervezet szövegéből, bár azzal az ígérvénnyel, hogy a vonatkozó gaz-

dasági törvények módosításakor a könyvtári szempontokra figyelemmel lesznek.

4.) 1994. június 24-én az Állami Duma első olvasatban elfogadta a tervezeteket (egyhangúlag).

A tervezett további menetrend: indulásként újabb tárcaegyeztetés; 1994 októberében második olvasatban való előterjesztés az Állami Dumában, aztán a kormány és a képviselők megjegyzéseinek figyelembevételével kerül sor a két törvény meghozására.

(Futala Tibor)

95/219

NORMAN, Sandy: The information bottleneck – electronic copyright issues = Vine. 96.no. 1994. 3-6.p.

Az elektronikus kommunikáció egyik fő akadálya: a szerzői jog

Elektronikus publikáció; Szerzői jog

Az elektronikus dokumentumok szerzői joga nem különbözik lényegében a más dokumentumokétól, viszont a nem-elektronikus dokumentumok másolását és terjesztését a könyvtárak számára biztosító privilégiumok nincsenek meg az esetükben. Nagy-Britanniában a könyvtáraknak és felhasználóknak nincsenek jogaik az elektronikus dokumentumok vonatkozásában.

Más országokban is hasonló a szerzői jog, de finom különbségek találhatók: egyesek a jogtulajdonosokat részesítik jobban előnyben, másutt lazábbak az előírások, és esetenként olyan régiek a jogszabályok, hogy egyáltalában nem foglalkoznak a számítógépekkel kapcsolatos kérdésekkel, más szóval az elektronikus tárolást és másolást sok helyütt nem tiltják kifejezetten. A francia szerzői jog például nem akadályozza az információ elektronikus tárolását és másolását (bár tiltja a harmadik személynek történő elektronikus továbbítást).

A dokumentumszállítás, különösen elektronikus formájában a szerzői jog határait feszíti. Engedélyt kell kérni a jogtulajdonostól, aki ritkán adja meg azt, így a hagyományos továbbítási módszereket kell alkalmaznunk.

Az Európai Unió projektjei is szerzői jogi korlátokba ütköztek. Így az ELINOR elektronikus

könyvtári programhoz csak igen kevés kiadó adta hozzájárulását és igen szigorú feltételek mellett.

A világméretű információs infrastruktúrát megcélzó kormányzati programokat, így az Amerikai Egyesült Államok Nemzeti Információs Infrastruktúra kezdeményezésének is jelentős akadályát jelenti a szerzői jog. Hasonlóképpen mutatja ezt a Nagy-Britannia felsőoktatásával foglalkozó ún. Follett Jelentés is.

Az elektronikus dokumentumok szerzői jogi kérdései közül az elektronikus másolás (electrocopying) a legfontosabb. Ez nyomtatott termékek, szerzői jogi védettségű művek géppel olvasható formában való tárolását, megjelenítését, terjesztését, manipulációját és reprodukcióját jelenti. Ide tartozik a nyomtatott dokumentumok optikai szkennel használatával, számítógépbe való begépeléssel történő bevitele, kereskedelmi adatbázisok letöltése papírformába vagy adatbázisokban való későbbi felhasználásra, szerzői joggal védett anyagok terjesztése helyi hálózatokon, elektronikus levelezéssel és faxon.

A jogtulajdonosok védeni kívánják magukat a kalózkodás, azaz a szerzői jog szándékos, haszonszerzésre irányuló megsértése ellen. Mivel nehezen követhető a művek elektronikus mozgása, a szerzők vagy kiadók nem szívesen adnak biankó engedélyeket a művek digitalizálására, ha nem kapnak garanciát arra, hogy véletlenül vagy szándékosan nem élnek vissza a művel, vagy juttatják el azt olyan ország(ok)ba, ahol szerzői jogi védettségük nincs megfelelően biztosítva.

A kiadók attól is félnek, hogy veszteségek érik őket, ha pl. a könyvtárak egy könyvnek vagy folyóiratnak csak egy-egy példányát veszik meg, majd elektronikusan tárolva többen használják ezeket.

Attól is tartanak a jogtulajdonosok, hogy ellenőrzés nélkül a másolás különböző formáinak jelenlegi gyakorlata általánossá válik. A nagyközönség ugyanis elfogadhatónak tekinti a szerzői jogi védettségű művek fénymásolását, hanganyagok egyik hordozóról másikra való otthoni másolását, annak ellenére, hogy ez Nagy-Britanniában tilos, és sokan nem is hallottak szerzői jogról.

Félnek a kiadók attól is, hogy az elektronikusan tárolt anyagok újrapublikálhatók.

Ha a művek könnyen manipulálhatók, törölhetők, a szerző morális jogai csorbulhatnak és a plágium kockázata is nő.

A WIPO (World Intellectual Property Organization, az Intellektuális Tulajdon Világszervezete) feladata, hogy egységesebbé igyekezzék tenni a különböző nemzeti szabályozásokat. Az Európai Közösség CITED programja elméleti modellt kíván adni a digitálisan tárolt művekkel kapcsolatos ellenőrzésre és díjazásra. Ennek gyakorlati megvalósítása lesz az 1994-ben indult COPYCAT projekt.

Léteznek a dokumentumokon "digitális ujjlenyomatot" hagyó, ezzel a kalózkodás ellen védő rendszerek is. A brit Kiadók Egyesülete (Publishers Association) is dolgozik megoldásokon. A British Library Dokumentumellátó Központ (BLDSC) már szabályozott körülmények között szolgáltat faxon. Az East Angliai Egyetemmel folytatott kísérlet során a beszkenelt anyagokat a címzettnél kinyomtatják és a kép-fájlt megsemmisítik.

(Koltay Tibor)

95/220

STEELE, Thomas M.: Using liability insurance to manage risk = Bottom Line. 8.vol. 1995. 2.no. 5-9.p.

Felelősségbiztosítás könyvtárosok számára, az ellenük indított kártérítési perek esetére

Érdekvédelem; Jogszabály -más területről; Könyvtárosi hivatás

A könyvtárosoknak munkájuk során komoly jogi felelősséggel kell szembenézniük. Az ellenük indított leggyakoribb perek a következő területek szerint csoportosíthatók: munkaalkalmazás, személyi sérüléseket eredményező felelőtlenség, alkotmányos jogok megsértése. A cikk elmagyarázza, hogy a felelősségbiztosítás miért és hogyan használható az ilyen kockázatok kezelésére, s miért van szükség felelősségbiztosításra. Végül négyféle biztosítás feltételeit hasonlítja össze.

(Autoref.)

Oktatás és továbbképzés

95/221

NAHL, Diane [et al.]: Effectiveness of fieldwork at an information desk: a prototype for academic library-library school collaboration = J.Acad. Librariansh. 20.vol. 1994. 5/6.no. 291-299.p.

Az egyetemi könyvtár és a könyvtárosképző iskola együttműködése: a hallgatók eredményes gyakorlata a referenz-részlegben

Egyetemi könyvtár; Együttműködés -helyi; Gyakorlati képzés; Könyvtárosképző intézmény; Referenz

A cikkben ismertetett modell bemutatja, hogy az egyetemi könyvtárak és a könyvtáros iskolák hogyan működhetnek együtt annak érdekében, hogy a hallgatók hasznos gyakorlati tapasztalatokat szerezzenek, a használók pedig megbízható referenz-szolgáltatásokban részesüljenek. A általános referenz tantárgy keretében a hallgatók "éles" könyvtári olvasószolgálatban töltik el a szakmai gyakorlatukat. A vizsgálatok szerint a könyvtárszakos diákok megbízható tájékoztatást nyújtanak az olvasóknak.

(Autoref.)

95/222

HARRIES, Steve: The potential of information networks for library and information science education = Online CDROM Rev. 19.vol. 1995. 1.no. 13-16.p.

A tájékoztatási hálózatok lehetőségei a könyvtár- és információtudományi oktatásban

Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Számítógép-hálózat

Az oktatási folyamat egyre inkább az intézmények falain kívülre kerül, és magukban az intézményekben is egyre jobban alkalmazzák a korszerű technológiákat.

A távoktatás és az intézményen belüli oktatás közötti különbség lassan eltűnőfélben van.

A távoktatás második generációja az "egy oktató – több hallgató" elven működött, magasan strukturált csomagokat alkalmazott, de nem nyújtotta a visszacsatolás, a tapasztalatcsere lehetőségét, a szemtől szembe történő oktatás dialógus jellegét.

A hálózati környezet rugalmassága ezt pótolja, kollaboratív tanulást és strukturáltabb tudásátadást tesz lehetővé.

A könyvtártudomány és informatika területén működő "newsgroup"-ok és elektronikus vitacsoportok zöme az Egyesült Államokban jött létre, bár számuk növekszik más térségekben is. Az Internet sok más fórumával szemben tagságuk helyi jellegű és viszonylag szűk körű, így gyakoribb a résztvevők közötti kommunikáció, az elméletibb viták kisebb szerepet játszanak. Bár szigorú szakmai etikai alapokon nyugszanak, nem mutatják az oktatáshoz szükséges fenti vonásokat.

A korlátozott számú résztvevők számítógépes konferenciái, a "newsgroup"-okhoz hasonlóan a "több embertől – több embernek" típusú kommunikációt valósítják meg, de sajátos, sokszor igen jól körülhatárolt célok érdekében jönnek létre. Ezeket eredményesen használták például a Lancaster Egyetem menedzsment képzésében és Nagy-Britannia Nyitott Egyetemén (Open University). A könyvtártudomány és informatika területén csak szórványosan találkozhatunk vele.

A számítógépes konferenciák nemcsak információszerzést, hanem aktív tanulást, a kérdések megvitatását is lehetővé teszik. Összességében a hagyományos konferenciákhoz hasonló a hatásuk, ráadásul nem érvényesül bennük a hierarchia és a társadalmi pozíció.

A számítógépes konferenciák egyelőre szöveges információcserére korlátozódnak, de a hálózatok kapacitásának növekedésével a multimédia információ is szerepet kap majd, kiegészítve a konferenciákat vagy integrálódva azokkal. A videokonferenciák pedig gazdagabb, valódi szemtől-szembe jellegű és valós idejű eszmecserét eredményezhetnek.

A könyvtári és információs szakembereknek nagy szükségük van a telekommunikációs eszközök adta lehetőségekre, mivel közülük sokan elszigetelten dolgoznak és nincs módjuk az utazásra, de ezek nem helyettesíthetők, csak kiegészítik a személyes találkozásokat.

(Koltay Tibor)

95/223

GILLHAM, Mark: Information management education: the role of work experience placements = *Man. Inf.* 1.vol. 1994. 11/12.no. 34-37.p.

A szakmai gyakorlat szerepe az információszervezési (information management) képzésben

Dokumentálóképzés -felsőfokú; Gyakorlati képzés; Információszerzés

A Queen Margaret College (Edinburgh) információszerzési szakán a diploma megszerzésének (BA Information Management Degree) egyik fontos követelménye a hallgatók munkahelyi gyakorlata. A cikk az 1994 tavaszán folytatott gyakorlatok tapasztalatait elemzi: a hallgatóktól a rájuk bízott hivatali munka természetéről érdeklődtek, a munkáltató házigazdákat pedig arról kérdezték, milyen általános és technikai jártasságokat várnak el leginkább a hozzájuk kerülő információs szakemberektől.

A munkahelyi gyakorlat, amelyen 1974-ben 38 hallgató vett részt, a harmadik évfolyam teljes második szemeszterét felöleli. A fogadó intézményeket általában szakmai kapcsolatok révén választják ki. Az információs szakemberek iránti széles körű igényt tükrözi ezen intézmények sokfélesége: a vizsgált időszakban csak két gyakorlon kapott helyet hagyományos könyvtári környezetben, a többi alkalmazó között akadt számítógépes tanácsadó ügynökség, jótékonyági szervezet, önkormányzati hivatal, egészségügyi szolgálat és nemzetközi vegyesvállalat.

A 38 hallgató ágazatonkénti megoszlása a következő volt: oktatási szektor: 11%, magánvállalat: 26%, önkéntes szervezet: 24%, részben finanszírozott intézmény (könyvtár): 5%, egészségügy: 12%, kormányzati (főleg helyi) szféra: 21%.

Ami a gyakorlonak által ellátott feladatok megoszlását illeti, a legtöbben információtechnológiával kapcsolatos fejlesztési feladatokat kaptak (39%). Az "információkezelés" kategóriában (pl. témafigyelés, katalogizálás, online információkeresési szolgáltatás megszervezése) a résztvevők 26%-a szerepelt. Marketing-gel és információelemzéssel 18% foglalkozott, s általános, adminisztratív megbízásokat 16% látott el.

A 18 foglalkoztató intézmény által igényelt jártasságok a következő képet mutatták: a kom-

munikációs és kapcsolatteremtő készség szerepelt a vezető helyen (50% ezt tekintette a legfontosabbnak), ezt követte a lelkesedés és motiváció, majd a határidők betartása. A három legkisebb mértékben igényelt jártasság a projektvezetés (ennek alacsony fontossága meglepő, oka az lehet, hogy a hivatalok valószínűleg csak a munkakezdő fiatalok feladataira gondoltak), az online/CD-ROM adatbázisok ismerete és a pénzügyi jártasság volt.

A következő következtetéseket lehet levonni:

- a gyakorlat jó alkalmat ad a hallgatóknak a leendő munkaalkalmak feltérképezésére;
- a fogadó szervezetek nagy választéka a tudományág széles körű lehetőségeit tükrözi;
- a gyakornoki munkakörök az információszervezés alapvető területeire (információtechnológiai fejlesztés) koncentrálnak;
- az emberekhez kapcsolódó jártasságokat tartják a legfontosabbnak;
- az igényelt képességek tanulmányozása lehetőséget ad az oktatás fejlesztésére.

(Novák István)

Lásd még 196, 215

Egyesületek, konferenciák

Lásd 269, 278

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

95/224

TANG, Shaoming: The present and future development of the National Library of China = Focus Int.Comp.Lib. 25.vol. 1994. 2.no. 73-78.p.

A kínai nemzeti könyvtár jelenlegi helyzete és a jövő fejlesztési tervei

Nemzeti könyvtár

A Kínai Népköztársaság Nemzeti Könyvtára általános tudományos könyvtár, nemzeti bibliográfiai központ, Kína kötelempéldány-törvénye értelmében felelős az ország területén kiadott dokumentumok megőrzéséért. 1992 végére az állomány elérte a 17 millió kötetet, az éves növekedés 600-700 ezer kötet.

30 olvasóterme 3000 olvasó részére nyújt helyet, s mintegy egymillió kötetnyi könyv és kurrens folyóirat található szabadpolcon. A technikai lehetőségek bővülésével az SDI szolgáltatás minősége is javult, a használók ma már CD-ROM adatbázisokban is kereshetnek.

A könyvtárközi kölcsönzés révén – a tartományi, városi, megyei, illetve üzemi és az egyetemi könyvtárakon keresztül – az ország szinte teljes lakosságát ellátja. A világ 30 országának 260 könyvtárával tart fenn könyvtárközi kölcsönzési kapcsolatot.

A nemzeti könyvtár bibliográfiai ellenőrzési részlegének fő feladata a kínai MARC formátumú szabványos bibliográfiai adatok előállítás, gyűjtése és terjesztése. E kínai MARC formátumot felhasználva hozták létre a következő retrospektív központi katalógusokat: a régi és ritka könyvek általános országos katalógusát, a köztársaság (1911-1949) országos katalógusát és a nyugati nyelvű időszaki kiadványok országos központi katalógusát. A könyvtár jelenleg az OCLC-vel szorosan együttműködve dolgozik a köztársaság országos katalógusa rekordjainak az OCLC adatbázisába való betöltésén. A nemzeti könyvtár Kína ISDS központjának feladatát is ellátja.

Az országos szabványosítási és automatizálási program keretében a megfelelő dokumentációs szabványok (kínai tárgyszójegyzék, kínai könyvek osztályozási rendszere stb.) kidolgozását vállalta magára a könyvtár. A következő számítógépes rendszereket szerezte be: 1. az M-150-es számítógépes rendszert 2. a CLSI kölcsönzési rendszert (mindkettőt a 80-as évek közepe óta használják) 3. a NEC ACOS-630-as rendszert, amely 1991 óta a könyvtár központi hálózataként működik és számos modulja még fejlesztés alatt áll, végül 4. a francia Lasernet op-